

ОРГАНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ РЕГІОНУ

В статті розглянуто теоретичні основи організації функціонування фінансових інституцій регіону. Систематизовано перелік факторів впливу зовнішнього середовища на фінансову інфраструктуру та її ознаки.

Ключові слова: фінансові інституції регіону, фінансова інфраструктура, державне регулювання, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. В основі розвитку сучасної ринкової інфраструктури регіону лежить система фінансових інститутів та фінансових ринків.

Фінансовий ринок – одна з найважливіших сфер регіональної економіки, де відбуваються формування та розподіл фінансових ресурсів і яка пов'язана з діяльністю фінансових установ. Інфраструктура фінансового ринку покликана забезпечувати можливість реалізації економічних інтересів суб'єктів економіки, сприяти координації всіх їх економічних дій, допомагати їм інтегруватись у світовий економічний та фінансовий простір.

Стратегічні цілі розвитку української економіки ставлять перед фінансовим ринком конкретні завдання підвищення конкурентоспроможності регіонів, притоку до них масштабних інвестицій, забезпечення соціальної стабільності. Одним із першочергових стратегічних завдань вважається створення сильної фінансової системи регіону, заснованої на ключових регіональних фінансових інститутах, що,

у свою чергу, буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності областей і їх стійкому розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій, присвячених проблемам фінансової інфраструктури регіону [1, 2, 3, 4] показав, що вона є перехідною, незрілою, несформованою, причому в кожному з елементів, які складають її основу.

Мета статті. Метою статті є дослідження організації функціонування фінансових інституцій регіону на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Управління фінансовою інфраструктурою має потребу у радикальному реформуванні. Тісні партнерські відносини з іноземними фінансовими структурами не повинні призвести до руйнування національної фінансової системи. Необхідний комплекс дій щодо захисту українських фінансових інститутів. У зв'язку з цим актуальним є питання, що останнім часом проходить етап обговорення, – щодо створення в Україні фінансового центру міжнародного рівня. Значущість цього проекту для економіки країни буде значно залежати від його регіональної складової.

Однією з найменш розвинених складових регіональної ринкової інфраструктури у світі сучасних ринкових вимог є функціонування фінансових інституцій. Отже, інфраструктуру фінансового ринку з точки зору її розміщення можна розглядати в декількох контекстах:

– по-перше, як певну автономну систему, з припущенням, що її автономність не абсолютна, тому що в реальному житті фінансовий ринок не існує ізольовано від усієї економіки;

– по-друге, доцільно розрізняти глобальну (на національному рівні) і локальну інфраструктуру фінансового ринку (на рівні окремих регіонів та територіально-адміністративних утворень).

Діяльність інфраструктури у внутрішньому середовищі фінансового ринку стимулює наявність сталого попиту на фінансові послуги, підвищує

обсяги та збільшує асортимент існуючої пропозиції фінансових продуктів. До внутрішньої системи фінансового ринку відносять: фінансовий і кадровий потенціали, наявність клієнтів і їх довіру, вміння співпрацювати з фінансовими інституціями, якість маркетингової діяльності та ефективність стратегічних рішень.

Інституції фінансового ринку реалізують свої економічні інтереси з урахуванням дій різних факторів зовнішнього середовища, які наведені на рис. 1.

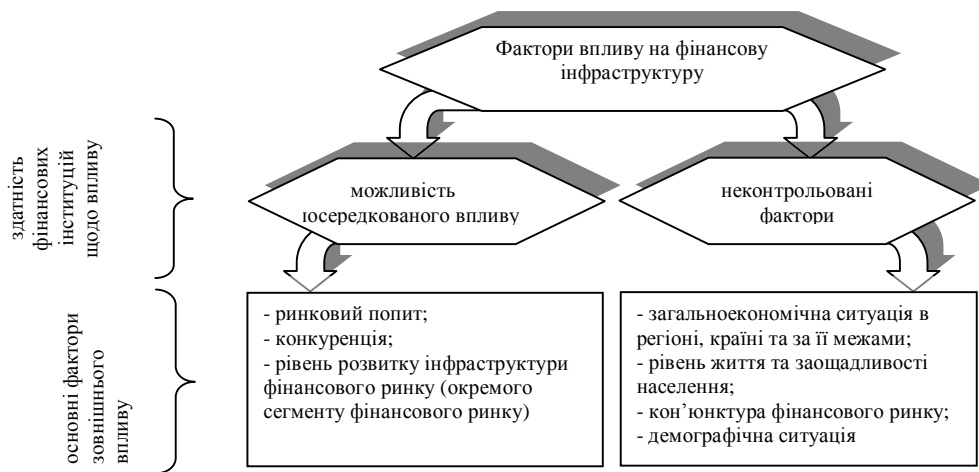

Рис. 1. Класифікація факторів впливу зовнішнього середовища на фінансову інфраструктуру регіону

Інституціональний підхід до формування фінансових ресурсів регіональної економіки полягає в тому, що їхня мобілізація здійснюється інститутами-організаціями, які у своїй сукупності формують фінансову інфраструктуру. Системний підхід до формування фінансових ресурсів регіональної економіки, у свою чергу, полягає в ефективному функціонуванні й розвитку фінансової інфраструктури, що можливо за умови її формування як цілісної організаційно-економічної системи, яка має кінцевою метою забезпечення потреб регіону фінансовими ресурсами, достатніми для розширеного відтворення й стійкого економічного зростання.

В інституціональному розрізі фінансова інфраструктура включає учасників ринку: інституціональних інвесторів, операторів ринку, інфраструктурні інститути та обслуговуючі їх організації – аудиторів, оцінювачів, актуаріїв тощо.

Інформаційна складова характеризується низьким рівнем професійного аналізу та рекомендацій на основі використання сучасних інформаційних систем, особливо в галузі українізації діловодства та технічного аналізу діяльності сегментів фінансової інфраструктури.

Законодавче забезпечення діяльності суб'єктів фінансової інфраструктури характеризується низькою ефективністю. Причиною цього є недостатньо розвинена законодавча база та її нестійкість, а також часті перегляди «правил гри» на фінансовому ринку.

Об'єктивний аналіз свідчить, що сформована на українському фінансовому ринку ще в 1990-ті роки державна інфраструктура як система регулюючих його органів управління характеризується бюрократичними методами роботи, наявністю бар'єрів для залучення інвестицій, що обмежує масштаб участі фінансової інфраструктури в економічному зростанні регіонів.

Аналіз стану рівня розвитку фінансової інфраструктури й практики її регулювання дозволяє зробити висновок про наявність чотирьох етапів розвитку організаційно-економічного механізму його регулювання в пострадянський період (табл. 1).

Аналіз практики державного регулювання інститутів фінансової інфраструктури на сучасному етапі свідчить, що, незважаючи на певні позитивні тенденції, у сформованій сукупності форм і методів державної інфраструктури не забезпечується базовий принцип – принцип системності організації регулювання.

Крім того, не дотримуються повною мірою такі загальноприйняті у світовій практиці принципи регулювання фінансової інфраструктури, як:

- функціональне регулювання у взаємозв'язку з методами інституціонального контролю й нагляду;
- пріоритет захисту прав інвесторів і розвитку всіх форм колективних інвестицій при розвитку регулювання;
- пріоритет розвитку інфраструктури фінансового ринку;
- розподіл повноважень з регулювання ринку між органами державного управління і саморегулюючими організаціями.

Таблиця 1

Етапи розвитку організаційно-економічного механізму регулювання фінансової інфраструктури (розроблено автором)

Етапи	Особливості організації й розвитку регулювання
1991 – 1996 рр.	Регулювання фінансової інфраструктури було процесом похідним від приватизації й здійснювалося Фондом державного майна України і Мінфіном України
1996 – 2002 рр.	Перебудова регулювання відповідно до вимог Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» і спроба зосередження значної частини фінансового ринку в руках Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при активній участі саморегульованих організацій
2003 – 2006 рр.	Наростання проблем регулювання, пов'язаних із укоріненням його відомчого характеру й заснуванням нового фінансового інституту – Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг
2007 р. – теперішній час	Перший етап реформи системи регулювання фінансової інфраструктури. Створення передумов для формування мегарегулятора

Соціальний моніторинг фінансових та інвестиційних можливостей населення регіонів України свідчить про рівень економічного мислення і сприйняття ринкового фінансового механізму громадянами, що далекий від того, який вимагається для включення соціальної активності мас у функціональну систему фінансового ринку. Наднизькі показники забезпечення населення комерційно-фінансовою інформацією щодо діяльності фінансових посередників на регіональних фінансових ринках та певна інформаційна невизначеність, що спостерігається в регіонах

України, призводять до часткової присутності на фінансовому ринку потенційного інвестора економіки – населення [5].

Ринок вищезазначених різноманітних послуг, що надаються фінансовою інфраструктурою, незважаючи на міжгалузевий, різнопрофільний, багатовидовий характер, має деякі загальні ознаки:

- по-перше, функціонування фінансових інституцій регіону значно більше відповідає вимогам ринкового середовища, ніж ринки інших послуг – житлово-комунальних, громадського транспорту, освіти тощо;

- по-друге, фінансові послуги орієнтовані на багато категорій споживачів, у тому числі на господарюючі суб'єкти, домашні господарства, окремих людей і групи товариств, у зв'язку із чим немає потреби у глибокій сегментації;

- по-третє, діяльність фінансових інституцій відрізняється більшою ризикованістю й невизначеністю порівняно з установами – представниками інших послуг;

- по-четверте, фінансовий ринок має значний динамізм і в той же час певну гнучкість;

- по-п'яте, фінансова інфраструктура пропонує, як правило, варіанти комбінування послуг та надає їх у різних способах – як усередині груп самих послуг, так і у їх можливих поєднаннях;

- по-шосте, для подібних послуг характерна акумуляція, тобто об'єднання на окремій території.

Таким чином, вищенаведені ознаки фінансової інфраструктури мають велике значення у діяльності й розвитку фінансових інституцій регіону.

Важливим фактором прискореного розвитку регіональної фінансової інфраструктури є диверсифікованість її видів діяльності й послуг. Диверсифікованість дозволяє фінансовим інституціям успішно втриматись на плаву при періодичних змінах попиту, сезонних коливаннях у

надходженні замовлень, при форс-мажорних обставинах. Однією із сучасних форм диверсифікованості послуг виступає освоєння й розширення організаціями фінансової інфраструктури аутсорсингових послуг, що, у свою чергу, вимагає постійного відновлення знань і кваліфікації персоналу й керівників організацій регіональної фінансової інфраструктури.

У процесі функціонування регіональна інфраструктура фінансового ринку об'єктивно має потребу в удосконаленні, поліпшенні, розвитку відповідно до ринкових вимог і суспільних перетворень.

Сталий розвиток складових фінансової інфраструктури на сучасному етапі є складним процесом взаємозв'язку існуючих традиційних процесів, поширення світових видів діяльності й послуг, трансформації й сталої модернізації, що обумовлені науково-технічним прогресом. У загальному вигляді «трансформація» – це відновлення елементів у складі інфраструктури відповідно до сучасних вимог, що припускає різні вдосконалення в кожному зі складових її елементів, адаптацію до змін середовища функціонування, ускладнення з появою нових елементів відповідно до рівня розвитку системи. У процесі такої трансформації відбувається нагромадження кількісних змін у всіх елементах і зв'язках інфраструктури, що згодом приводить до її докорінної трансформації.

Таким чином, на сучасному етапі науково-технічного прогресу відбувається якісний підйом у розвитку фінансової інфраструктури, пов'язаний з її технологічним переозброєнням на базі високих, у першу чергу, інформаційних технологій. Модернізуються фондові біржі, все більша їх кількість стає повністю електронною.

До нових елементів фінансової інфраструктури відносяться електронні комунікаційні й позабіржові електронні торгівельні системи, які повинні конкурувати з біржами. Особливу роль відіграють Інтернет-

технології. Швидко розвиваються мережеві електронні компанії, особливо Інтернет-магазини. Це надзвичайно важливий сучасний фактор.

Отже, можна характеризувати фінансову інфраструктуру як фінансовий ринок, що забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів, взаємодію виробників та споживачів фінансових послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами. Складовими фінансового ринку є грошово-кредитний, страховий, фондовий ринки, ринки послуг спільного інвестування, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг.

Банківська система є найбільш потужним сегментом вітчизняного фінансового сектору, на який припадає 93% загальних активів фінансових установ України. Характерною особливістю її розвитку за останній період часу є стрімке нарощення обсягів активних операцій, насамперед, у сфері споживчого та іпотечного кредитування, підвищення рентабельності банківських установ та збільшення присутності іноземного капіталу.

Мережа комерційних банків, що склалася, далеко не оптимальна як з точки зору співвідношення великих, середніх і дрібних банків, так і з точки зору їх регіонального розміщення. Спостерігається незадовільна тенденція, яка направлена на стимулювання скорочення чисельності банків у регіонах з метою підвищення ступеня якості управління банківською системою. У зв'язку з цим в основі політики Національного банку України має лежати положення про те, що банків не повинно бути мало, їх має бути стільки, скільки потрібно, включаючи великі, середні і дрібні.

Банківська система регіону повинна служити каналом припливу масштабних інвестицій у ключові галузі промисловості регіону – машинобудування, металургію, хімічну й харчову промисловість, збільшуючи потенціал їхнього зростання й забезпечуючи можливості для впровадження інновацій.

Розширення інвестицій в українську економіку прямо залежить від фінансових можливостей джерел інвестицій, при цьому важливою є і структура цих джерел.

На сьогоднішній день банківський сектор забезпечує лише 10% інвестицій в основний капітал вітчизняних підприємств. У два рази більше інвестицій до регіонів – близько 20% – забезпечують бюджетні джерела. Понад 40% інвестицій фінансується із власних засобів підприємств. У більшості українських областей (86%) підприємства за рахунок власних коштів фінансують майже 50% своїх капітальних інвестицій [6]. Цей вид інвестування найменш ефективний з погляду забезпечення прискореного зростання і сприяє консервації існуючої структури економіки (рис. 2).

Завдання регіональних органів влади – визначити пріоритетні напрями інвестування й реалізувати стимулюючі заходи, серед яких можуть бути субсидування процентної ставки, прискорене надання землі під забудову, пільги по регіональній частині податку на прибуток підприємствам, що здійснюють модернізацію виробництва. Ще один важливий напрям – підтримка кредитних організацій у формуванні ресурсної бази, в тому числі через конкурсне розміщення вільних залишків коштів бюджету в банках.

Для підтримки високих темпів зростання економіки регіону необхідний великий обсяг інвестицій на компенсацію фізичного й морального зношування базової промислової інфраструктури. Без залучення інвестицій, здатних розширити межі виробничих можливостей, важко розраховувати на розвиток як індустріальних, так і постіндустріальних секторів економіки. У масштабах країни мінімальну сукупну потребу в інвестиціях можна оцінити в 30-40 млрд. грн. на рік, що порівняно з рівнем річного ВВП України. Такі проекти неможливо здійснити тільки за рахунок власного капіталу підприємств і бюджетних інвестицій, необхідне істотне розширення довгострокового кредитування.

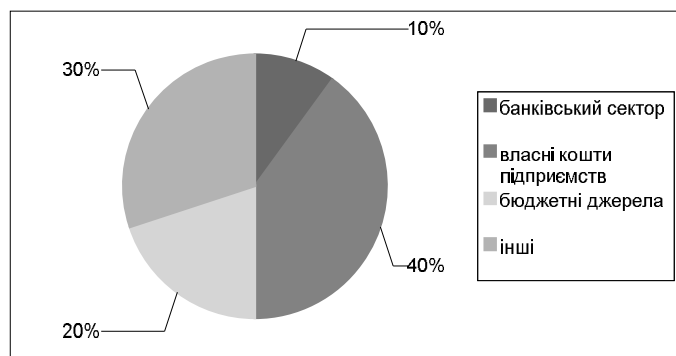

Рис. 2. Структура інвестицій в основний капітал вітчизняних підприємств за джерелами

До глобальних проблем сьогодення можна віднести формування вітчизняної системи муніципальних банків, метою діяльності яких буде забезпечення централізованого обслуговування виконавчих органів регіональної влади, об'єктів міського господарства й господарчих структур, що фінансуються з міського бюджету. Доцільно також вирішити проблему концентрації обсягів фінансових ресурсів для подальшого впровадження міських програм та активізації проведення операцій з муніципальними цінними паперами.

При дослідженні територіального аспекту становлення національної банківської системи потрібно зважати на економічні, політичні та соціальні обставини розвитку самих регіонів. Аналіз особливостей розвитку регіонів дозволяє фінансово-кредитним установам більш оперативним засобом визначати напрями реалізації своїх інтересів. Відставання діючих регіональних банківських установ від столичних пояснюється низьким рівнем впровадження сучасних банківських систем через недостатню підготовку персоналу, а також нерозвинення комп'ютеризації та комунікаційних мереж. Доречним буде вказати на малий асортимент банківських послуг, що надаються клієнтам у регіонах. Невідкладного розв'язання потребує і проблема кризового становища регіональних банків, рятування яких, як правило, залежить від відповідної політики місцевої влади.

Зараз поки що немає високих результатів від впровадження регіональної банківської мережі в Україні. Усе зводиться до використання діючих комерційних банків для муніципальних потреб при наявності існуючої угоди. Наприклад, міські органи влади м. Харкова уклали подібні угоди одразу з двома комерційними банками – "Грант" і "Регіон-банк", що були відібрані на конкурсній основі, при цьому до уваги не брались реальні величини капіталу, прибуток, рентабельність активів, незалежні рейтинги банків.

Модель регіональної мережі банків повинна бути зорієнтована на домінування їх інтересів у функціонуванні структурних одиниць, відповідальності перед акціонерами, кредиторами, вкладниками за прибуткову діяльність.

Для побудови ефективної моделі регіональної мережі банків у сучасних умовах необхідно впровадити методику встановлення рейтингу привабливості регіонів, яка сприяє визначенню потенціалу вдосконалення діяльності мережі філій, а також сформулювати асортимент банківських послуг, що є основними для даної фінансово-кредитної установи. У процесі формування рейтингу привабливості регіонів доцільно розглядати такі фактори, як рівень розвитку фінансової інфраструктури, основні показники регіональної економіки, геополітичні умови, кадровий потенціал, матеріально-технічні ресурси, ефективна діяльність місцевої влади.

Створюючи модель регіональної банківської мережі, слід враховувати можливості використання об'єктивної аналітичної інформації, в тому числі бази статистичних даних (рис. 3).

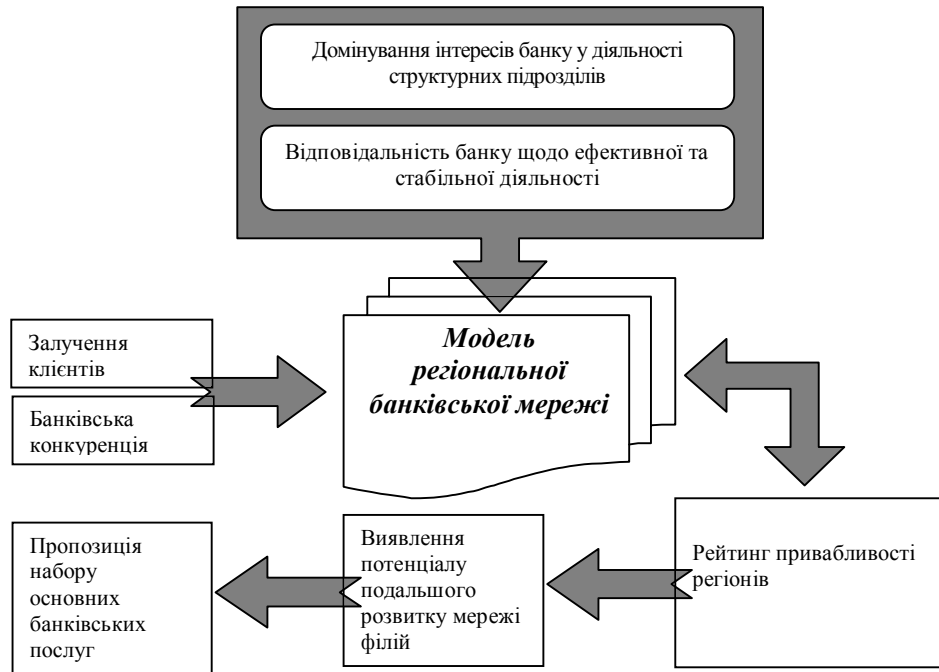

Рис. 3. Схематичне зображення моделі регіональної банківської мережі

Для вдосконалення фінансової інфраструктури регіону за умови розвитку місцевого ринку капіталів та міжбанківської конкуренції в Україні необхідно створювати вільну банківську зону. При цьому на практиці існують два варіанти формування останньої: або в межах однієї з існуючих економічних зон, або окремо від них.

Таким чином можна зробити висновок, що при створенні спеціальної банківської зони на території України:

- значною стане інвестиційна привабливість країни для іноземних інвесторів;
- вдосконаляться взаємовідносини між офшорними та зарубіжними фінансово-кредитними установами у сфері банківських послуг, що активізує акліматизування банківських ноу-хау регіональними банками;
- збільшиться кількість нових робочих місць щодо обслуговування банківської діяльності;

- підвищуються розміри видатків на обслуговування банківської системи, а саме: фонд оплати праці, орендна плата, плата за комунальні послуги тощо;

- місцеві бюджети отримують додаткові надходження.

Отже, вдосконалення фінансової інфраструктури України у регіональному вимірі передбачає у перспективі розширення кількості та якості системи небанківських інститутів, кожен окремий елемент якої лежить в основі функціонального механізму того чи іншого сегмента фінансового ринку.

В управлінні економічним розвитком регіону невід'ємним складовим елементом є фінансові ресурси. Організації, що беруть участь в акумуляції коштів при формуванні інвестиційного портфеля, орієнтуються на критерії прибутковості, ліквідності й рівня ризику. Це визначає їх участь у переливах капіталу між регіонами. З метою стабільності розвитку території відтік доходів і коштів є небажаним явищем, що знижує потенційні можливості розширення виробництва. У зв'язку з цим одним із завдань з управління інвестиційною діяльністю у регіоні є створення умов для залучення фінансових ресурсів ззовні й одночасно із цим обмеження стимулів вивозу капіталів за межі регіону [5].

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження, можна висловити такі висновки та пропозиції щодо вдосконалення організації функціонування фінансових інституцій регіонів України:

- політика адміністративного витіснення малих банків не відповідає принципам ринкової конкуренції, а відсутність у деяких регіонах територіальних (регіональних) банків (Кіровоградська, Вінницька, Миколаївська області) – неприпустиме явище на економічному полі регіону та країни;

- процеси консолідації фінансових установ повинні визначатися економічною доцільністю і ринковими механізмами, а не адміністративно-

командними методами, тому слід посилити ринкові процеси в регіонах та роль у них місцевих органів самоврядування;

- економічні нормативи не є інструментом регулювання конкуренції, вони повинні використовуватись лише з метою забезпечення стійкості кредитної організації;

- необхідний диференційований підхід до капіталу фінансових інститутів у регіонах;

- повинні бути переглянуті норми обов'язкового банківського резервування. Альтернативою може бути стимулювання розвитку практики страхування банківських операцій на основі визначення їх ступеня ризику;

- комерційні банки, що створюються в регіонах, згідно зі світовим досвідом, повинні знаходитись під контролем територіального резервного банку. Резервні банки є самостійними територіальними центральними банками, що проводять свою політику облікової ставки відповідно до місцевих умов та під наглядом ради керівників;

- при побудові моделі банківської мережі регіону необхідно враховувати соціально-економічний розвиток регіону та якість життя населення відповідного регіону (потрібно розраховувати інтегральні показники на основі показників офіційної регіональної статистики);

- регіональні (територіальні) фінансові інститути повинні мати мережу філіалів в інших регіонах, що дає змогу клієнтам налагодити зв'язок з діловими партнерами в різних частинах країни;

- для відстоювання своїх прав на місцевому та всеукраїнському рівнях повинні створюватися територіальні фінансово-інвестиційні спілки.

За реальних умов сучасного фінансового ринку України всі елементи інфраструктури повинні бути системно доповнені механізмами і процедурами, першочергово спрямованими на реалізацію інтересів вітчизняних інституцій та орієнтацію бізнесу на концепцію маркетингу.

Тільки така модернізована інфраструктура зможе стати реальним інструментом вирішення завдань активізації ринкової ролі споживачів і за рахунок цього засобом досягнення потрібної для справжнього розвитку вітчизняної фінансової інфраструктури.

Список використаної літератури

1. Беленький П. Ю. Фінансовий ринок та його інфраструктура в умовах глобалізації: проблеми, перспективи, регіональні аспекти / П. Ю. Беленький, В. І. Шевченко-Марсель, О. О. Другов. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2003. — 48 с.
2. Грудзевич У. Я. Перспективи розвитку регіональної інфраструктури фінансового ринку / У. Я. Грудзевич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблеми розвитку виробництва регіону: щорічник наукових праць. – Львів: НАН України, Інститут регіональних досліджень, 2001. – Вип. XXXI. – С. 620-631.
3. Звіт про ефективність та координацію діяльності з державного регулювання та нагляду за ринком фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/Zvit_30.10.09.pdf
4. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: інформаційно-аналітичні матеріали / за ред. к.е.н. О. І. Кірєєва, к.е.н. М. М. Шаповалової та к.е.н. Н. І. Гребеник. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 132 с.
5. Соколенко С. Стратегії економічного росту та формування нових виробничих систем в епоху глобалізації / С. Соколенко // Економічний часопис – XXI. – 2003. – № 5. – С. 11–16.
6. Соціально-економічна географія України / за ред. О. І. Шаблія. – Львів: Світ, 1994. – 608 с.

ВАСИЛЬЕВ А. В. ОРГАНИЗАЦИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ РЕГИОНА

В статье рассмотрены теоретические основы организации функционирования финансовых институтов региона. Систематизировано переченъ факторов воздействия внешней среды на финансовую инфраструктуру и ее признаки.

Ключевые слова: финансовые учреждения региона, финансовая инфраструктура, государственное регулирование, финансовые ресурсы.

VASILYEV O. V. ORGANIZATION OF FUNCTIONING OF FINANCIAL INSTITUTIONS OF THE REGION

In the article the theoretical foundations of the functioning of financial institutions in the region. Systematic list of environmental impacts on the financial infrastructure and its symptoms.

Key words: financial institutions in the region, financial infrastructure, government regulation, financial resources.